

RÓMAI FELIRATOK ERDÉLYBŐL.

II. KÖZLEMÉNY.

TORMA KÁROLY

M. AKAD. L. TAGTÓL.

I. közleményem *) közzététele óta 1863. és 1864-ben archaeologiai tárczám több érdekes felirati számmal gazdagulván sietek tartalmát hazai régiségkedvelőinkkel megismertetni.

Oláh-Péntek.

4' 1 1/2" magas — 2' 3" széles zöldporondkő síremlék

D M
A E K • D I A I E S
V I S • A N • L X X X V
E T • P O S V I • A V
R E K I V S • D I T V
G E N I V S • F I K I V
E T • H E R E S • P A T R I
C A R I S S I M O
B M

„Dis Manibus Aelius Diaies visit (így) annis 85, et posui (t) Aurelius Ditugenius filiu (s) et heres patri carissimo bene merenti.“

Jelenleg Dézsen a megyeház udvarán. Találták 1860-ban Dézstől délnyugotra az oláh-pénteki határnak nyugati részében egy délnek fekvő lankás oldalon. A mint értesültem e lelet helyén egykori kőépületek nyomai lennének felismerhetők. Alkalmam még nem lévén e helyet megvizsgálhatni, nem tudom, hogy való-e ez állítás, a mely valósulása esetében elég fontos adatot nyújtana Erdély északi részének ókori földiratára nézve. A római hadút ugyanis Patavissa illetőleg Napocától a Kis-Szamos völgyén nyult észak-felé az alsó-kosályi illetőleg az alsó-ilosvai állótáborig; más állótábornak tehát s ennek

*) Az I. közleményt l. Archaeologiai Közlemények III. k. 141—150 l.

nyomán tán több állótáboroknak e hadúton kívül való fekvése valamely más hadútnak a kis-szamosi hadútból való kisugárzását feltételezi, a mi aztán a kis- és nagy-szamosi állótáborlánczatnak nyugot felé Paralissummal való egybeköttetésére fogna vezetni. Gyanítom azonban, hogy feliratunk leleti helyén egykor csupán valamely magán épület, tán major létezhetett, s az állítólagos épületek helyén valamely állótábor terjedelmesebb nyomait alig kereshetnők.

S z a m o s ú j v á r.

3' 5" magas 2' 3 1/2 széles töredéke egy zöldporondkőből faragott sírkőnek, melyen koszorú által képezett körben szakáltalan férfi dombormivű mellképe, két oszlopon nyugvó félkörű boltozat alatt, látható. Az ábra alatt a felirat olvasható.

D • M
DAPHNO •

//////

„Dis Manibus Daphno.“

E sírkő-töredék több római dombormivű faragványnyala Szamosújvártól északra keleti irányban 1/2 óra távolságra fekvő Szamosújvár-Némethiben az ev. reformatusok templomának falába kívül van befalazva. Nincs kétség benne, hogy e római műemlékeket a szamosújvári római állótáborban találták, s az egykori szamosújvár-némethi német települők mint falanyagot templomuk sanctuariumába — mert a jelenlegi templom az egykorinak csupán szentélye — falazták be. *)

K o l o z s v á r.

1.) 0. 58 magas — 0. 25 3/4 m. széles csigamész-kő fogadmányi-oltár.

D O
S I L V A N O
P R O S A L V
T H A F L I V L I A
N I S H C V R V S
P O S V I T

„Deo Optimo Silvano pro salute Aelii Juliani Securus posuit.“

Látható az erdélyi muzeumban. Találták 1863-ban a Kolozsvár mellett levő Dezmér határának egy a Kis-Szamos völgyére nyíló völgynyilatában egykor létezett kétségtelenül római jellegű épület romjai között, a melyektől nem messze láthatók a Kolozsvártól Apahida felé vezető római hadút nyomai. Hogy ez épület — egykor tán valamely kéjlak vagy major — a kolozsvári római telepedéshez tartozott, kétségtelen.

*) E régi templom hihetőleg a XIV-ik században épült. Templomépítészeti-tanunk Henszlmann és Rómer tudós hazánkfiától, kik azt 1864-ben vették vizsgálat alá, várja e régi templomnak, s főképp egy benne levő szerfelett régi — tán a XIII-dik században készült — síremléknek megismertetését.

2.) 0. 76 m. magas — 0. 31 m. széles csigamészke fogadmányi-oltár.

V E N E R I
V I C T R I C I
A V R ◊ V M B R I
A N V S ◊ V I N D
D E C ◊ V ◊ S ◊ L ◊ M

„*Veneri Victrici Aurelius Umbrianus Vindex decurio votum solvit lubens merito.*“

Jelenleg az erdélyi muzeumban. Találtam 1863-ban Schütz József belső-tor da-
utczai 123 sz. házánál írásos részével lefelé fordítva lépcsőül alkalmazva.

3.) Csigamészke fogadmányi-oltárnak 0. 29 m. magas — 0. 13. m. széles, és 0. 23
m. magas — 0. 17 m. széles töredékei.

////////// NIAE
////////// IEDEC ◊

EAVREL //////////
ANVS ◊ A //////////

„..... niae..... de decreto et Aurelius anus A
.....“, vagy ha a töredékek meg vannak cserélve: „..... et Aurelius ...
..... anus a (ugur colo) niae de decreto.“*)

Jelenleg a kir. főkormánysház levéltárában. Találták 1845—46 tájt a kir. fő-
kormánysházai épület udvarán.

4. 1½ m. magas — 0. 29 m. széles csigamészke fogadmányi-oltár.

I ◊ O ◊ M
E X ◊ V I S V
P ◊ A E L I V S
M A X I M V S

„*Jori Optimo Maximo ex visu Publius Aelius Maximus.*“**)

Jelenleg az erdélyi muzeumban. Találták 1845 tájt a monostorutczában.

5. 0. 58. m. magas — 0. 58. m. széles csigamészke emléktábla.

IMP ◊ CAES ◊ L ◊ AELIO
AVREL ◊ COMMODO
P ◊ F ◊ AVG ◊ SARMGER
MANIC ◊ MAX ◊ BRITT ◊
OBHONOREMDEC ◊
AELCONSTANTIS
PROC ◊ EIVSET ◊ IVL ◊ PA
/ A T I A N I Q V O N D M

*) Hibásan közölte *Neigebaur*, Dacien 225, 10. sz.

**) Hibás sorrenddel közölte *Neigebaur*, u. o. 224, 9. sz.

//// AXI • IANVA •
 ///// • COL • ET
 // // // // // V S
 // // // // //

Jelenleg Kolozsvárt Szabó Ferencz külső-magyar-utcai kertjében. E feliratos kőről következőket jegyzette fel *Pap Szathmári Mihály* „Numophylacium Tsepregianum“ című kézirati munkájában:*) „Claudiopoli in arce veteri, óvár dicta, a 1791 die 12 maji cives quidam in cella pecuniam quaerentes lapidem hunc litteratum invenerunt, et eximendo vitiarunt. Ab iis magno aere redemptum in villam suburbanam deportavi ego M. P. Sz.“; magát a feliratot pedig így közli:

IMP • CAES • L • AELIO •
 A V R E L • C O M M O D O
 P • F • A V G • S A R M • G E R
 M A N I C • M A X • B R I T T •
 O B H O N O R E M D E C •
 A E L • C O N S T A N T I S
 P R O • E I V S • E T • I V L • P A
 / T I A N I • Q V O N D M •
 // // // // A T L • I A N V A
 // // // // R • C O L • E T
 I • F L • G E R M A N V S
 D E C • C O L • Q V O D D C •
 A L A R E S P R O M I S E
 R V N T • P E C V N I A S V
 A • P O S V E R V N T I D
 D • D •

Látható tehát, hogy e felirat alja — a 12—16 sor — elveszett. A fennmaradt felső rész s *Pap Szathmári* kiegészítése nyomán tehát — azonban kiigazításával kétségtelen tévedéseinek — az egész felirat így olvasható: „*Imperatorii Caesaris L. Aelio Aurelio Commodo Pio Felici Augusto Sarmatico Germanico Maximo Brittanico ob honorem decuriae, Aelii Constantis procuratoris ejus et Julii Pa (1?) atiani quondam* (hivatali állása), (M) *aximus Januarius* (augu) *r coloniae et Julius Flavius Germanus decurio coloniae quod decuriones alares promiserunt pecunia sua posuerunt. Locus datus decurionum decreto.*“

E felirat több tekintetben nevezetes. Kétségtelenné teszi az ugyanis, hogy Kolozsvár egykor telepváros *colonia* volt, mivel *decuria* s így *decurio*, augur, kikről emlékezet van téve e feliraton, csupán coloniákban léteztek. Több versen**) mondám ki abbéli véleményemet, hogy Kolozsvárnál az egykori Patavissát, Szamosújvárnál pedig Napocát kell keresnünk. De e véleményemet több ok, főleg pedig e felirat nyomán immár egészen fel kell adnom. *Pap Szathmári Mihálynak* nem rég kezembe került fentebbi kiegészítő jegyzete t. i. kétségtelenné teszi, hogy e feliratot Kolozsvárt találták; már pedig e felirat — mint említők — világosan colonialis vallási főnökről és polgári tisztviselőről, tehát kétségtelen colonialis szerkezetről tanúskodik. A *Neigebaur* által közlött 223,

*) Az erd. muzeum könyvtárában.

**) Az Erdélyi Múzeum-Egyet. Évkönyvei, I. III. k. A Magy. Tud. Akad. Évkönyvei XI. k.

1—2—3; 224, 6; 226, 17. sz. feliratok már régebben gyanították ugyan velem azt, hogy az azokban előjövő *municipium*, *decurio et aedilis coloniae*, *augustalis coloniae NAP(ocae)*, *dispositor areae et horrei Cereris*, *decurio coloniae aedium praefectus* kifejezések nyomán Kolozsvárnál telepvárost kell keresnem, — de *Neigebaur*, *Seivert* és *Katancsich* után tévén közleményét, megállapítottnak még sem tartám e feliratoknak a kolozsvári kétségtelen leletekhez való tartozását, s így azokban teljesen bízni nem mertem. Hiedelmemben megerősített *Neigebaur* 224, 8. sz. felirata, mely azonban azóta gyártott — hihetőleg *Literati Nemes Sámuel* által gyártott — feliratnak bizonyult be. Ennek végsora COL P(atavissa), t. i. véleményemnek csak kedvezvén, egyenesen arra útalt, hogy Kolozsvárnál Patavissát keressék. De ebbeli hiedelmemet leginkább megerősítette az, hogy Patavissa L. Septimius Severus alatt telepvárosi jogot szerezvén magának**), a *Neigebaur* által közlött említett feliratoknak valóságos coloniára utaló kifejezéseit jogosan Patavissára alkalmazhatám. E hiedelmem s más hozzávetéseim folytán tehát szinte eldöntöttnek tartám a Patavissa s Napoca egykori holléte feletti zavart. S ime majdnem egyszerre találok a 2—3 s a jelen sz. alatt közlött feliratokat, a melyeken előforduló kifejezések nyomán azonnal világos lett, hogy Napoca csakugyan Kolozsvárnál feküdt; mert különösen kérdés alatti feliratunk kétségenkívülivé teszi, hogy az egykor ennek leleti helyén létezett római telepedés már *Commodus* alatt telepvárosi ranggal bírt, s hogy így e császár uralkodása alatt ott más telepváros mint Napoca nem létezhetett; világos lett, hogy a vicusból csak *Septimius Severus* alatt várossá emelkedett Patavissát többé nem itt, hanem máshol kell keresni. Hogy hol? azt közelebbről szándékozom vizsgálataim nyomán előadni, a midőn a fentebbiekben módosított nézetemet is okadatoltabban fogom részletezni.

Ez emléktábla keletkezési módja is szerfelett érdekes. Úgy látszik ugyanis, hogy a lovas segédhadak tiszteitől — mert csak így értelmezhető a *decuriones alares* kifejezés, ha ugyan helyes *Pap Szathmári* olvasása — tett, de be nem váltott fogadalmat, t. i. az emléktábla állítását két telepvárosi tisztviselő Maximus Januarius augur, és J. Flavius Germanus decurio saját költségükön valósították.

Érdekes végül e felirat azért is, mivel valamely segédlovassági osztálynak Napocában való állomásozását is bizonyítja. Hogy e lovas segédhadosztály a *Cohors I. Flavia Virginea Hispanorum militum corporis equitum* (vagy *equitatus*) volt-e, mint a hogy ez osztályt az ajtoni római mértföldoszlop nevezi**), vagy valamely más nemzetiségű auxiliaris ala, vagy cohors equitata? eldönteni nem lehet.

T o r d a.

1. 2' magas — 1' széles mészkő fogadmányi-oltár

I O M
V A . R O M
A V R E L I X
V . S . L . M .

„Jovi Optimo Maximo Valerius Romanus, Aurelius et Felix votum solvit lubens merito.“ ***)

*) *Ulpianus*, Digest. Liber, 15, 1, 9. „Patavicensium vicus, qui a Divo Severo jus coloniae impetravit.“

**) L. *Neigebaur*, 221. 1; s jobban a Magy. Tud. Akad. Évkönyvei. XI. k. 2. d.

***) Hibásan közlött *Ackner*, Transsilvania Beiblatt des Siebenbürger Boten, 1856—1857. 43-dik szám, 169. l.

Jelenleg Tordán a városház folyosóján. Találták a város malmának új árkában 1860-ban.

2. 0. 78 m. — 0. 31 m. széles porondos-mészkő fogadmányi-oltár *Pap Szathmári Mihály* fentemlített kéziratában nem jelölve meg e feliratos kő leleti helyét, anyagjának az egykori Salinae romjai között lelt faragott- vagy feliratos műemlékek anyagjával való egyformasága miatt azt a tordai leletek közé soroztam

DOMSTATORI
ITEMBISVISO
// MMAXIMI
NVSTRIB • MIL
/ VMPROSASV
ORVMQSALVTE
VSLM

„*Jovi Optimo Maximo Statori item bis viso (Ae?) m (ilius?) Maximinus tribunus mil (it) um (vagy tribunus militum legionis V. Macedonicae) pro sua suorumque salute votum soluit lubens merito.*“*)

Jelenleg Kolozsvárt Szabó Ferencz kül-magyarutczai kertjében.

Károly-Fehérvár.

1. 1' 3" magas — 9" széles töredéke egy porondosmészkő síremléknek

/// M
///// SEIOR /////
//////// IX • AN • II //////////
//////// VSSECV //////////
//////// IIAV //////////
//////////

„(Dis) *Manibus Seior (vagy . . . seio R v) ixit annis II. us Secu(ndus vagy Secur(us) (vixit annis) II Au*“

Jelenleg Maros-Portuson Kornya Nyikulájánál. Találta 1863-ban ugyanott.

2. 2' 9" magas — 1' 6" széles porondos-mészkő fogadmányi-oltár

I /// //
CETERISQVEDIIS
DEAB • // // // // // MO
// // // // VS //
T • IVL • CASANVS • DEC
SAT • MAG • PROSALVE
SA • SVORVMQVE
OMNIVM • POSVIT

„*Jovi (Optimo Maximo) Ceterisque Diis Deabus (Omnibus Im)mo(rtalib)us Titus Julius Casanus decuriae Sat(urniae vagy Saturninae) magister pro salute sua suorumque omnium posuit.*“

*) Hibásan közlőtte *Neigebaur*, 207, 51. sz.

Jelenleg Alvinczen a 155. sz. ház előtt az utcán. Kétségkívül maros-portusi lelet.

Érdekes, sőt az Erdélyben lelt római feliratok között egyetlen kifejezés a *decuriae Saturniae magister*. Hogy T. Julius Casanus az egykor Apulumban létezett decuriák törvényszéki személyzetéhez tartozott-e — a mely esetben aztán curia kellene hogy álljon a decuria helyett*), — vagy valamely városrész, tán a földmivelőkből álló decuria közigazgatási főnöke volt — a mely esetben *decuriae Saturniae magister-t* kellene olvasni — ? vitatni nem tudom.

3. 1. 90 m. magas — 0. 90 m. széles szürkésfehér-márvány síremlék. Tetején koszorú által képezett kerek mélyedésben balra nő, jobbra pedig férfiú dombormívű mellképe, a két felső szegleten delphineek, az alsó szegleteken pedig gryphek láthatók.

D M
C • SENTIOCF • SVLP
FLACCOANTIQ
VET • LEGXIIIIGMV
DECCOLDACSARM
VIX AN LXXV
CSENTIVSFLACCI
// VSFILIVSETIERES
/// C

„*Dis Manibus Cajo Sentio Caji filio Sulpicio Flacco Antiquo veterano Legionis XIII. Geminae Martiae Victricis decurioni Coloniae Dacicae Sarmisegethusae vixit annis 75, Cajus Sentius Flacci (n) us filius et heres (faciendum) curavit*“***)

Jelenleg Alvinczen a 4. sz. ház homlokfalának jobb kéz felőli szegletébe dült helyzetben van befalazva. *Neigebaur* úgy látszik Károly-Fehérvárt a püspöki lak udvarán, kertjében, vagy a gróf Batthyány-féle intézetben látta e feliratot, s onnan csak később kerülhetett mostani helyére, a mondott alvinczi ház falába, mely a k.-fehérvári káptalan tulajdona. Hogy maros-portusi lelet, bizonyos.

4. 5' 3" magas — 2' 4" széles porondos-mészkő síremlék. Tetején halfarkban végződő lovak, delphineek s ülő oroszlánok, közepén koszorú, és e felett angyalfő láthatók.

D M
MVCASENV
S • CESORINI
AEQVESEX^s K
CVK • COSVI
XITANNIS • X_x
RESCVTVRME
SOIE • COIVX •
PIENTISSIMA
POSVIT •
B M

„*Dis Manibus Mucasenus (vagy Mucius Asenus) Cesorinius aequus ex consulari vixit annis 20, Rescuturme? Soie? Conjux pientissima posuit bene merenti*“ ***)

*) V. ö. *Orelli-Henzen*, 7420 f. sz.

**) Hibásan közlötte *Neigebaur*, 157, 243. sz.

***) Hibásan közlötte *Neigebaur*, 154, 222. sz.

Jelenleg Károly-Fehérvárt a „Nap“ című 568. sz. szálloda kerti oldalfalába befalazva.

A quadratarius hibája miatt fájdalom a halott rangfokának minőségét kibetűzni nem lehet. *Eques ex LeGVL* nem lenne jogosult olvasás, mert az V-dik legio mindig csak Macedonicának neveztetett. *Eques ex LeGVLo consulari*-ra gondolni merészség volna; de ez értelmezés minden szokatlansága dacára mégis legelfogadhatóbb. A consularis kivátságoltak jegyzéke ez esetben egy eddig ismeretlen hivatali fokkal a gyümölcs- vagy szőlőszedők rangfokával gazdagulna. *)

5. 3' 7" magas — 1' 5 1/2" széles porondos-mészkő fogadmányi oltár

FORTVNAE
REDVCI
Q • CAECILIS
LAETVSLEG
AVGLEGXIII
GEMVLS

„*Fortunae Reduci Quintus Caecilius Laetus Legatus Augusti Legionis XIII Geminae votum lubens solvit.*“ **)

Jelenleg Károly-Fehérvárt a sétányon.

6. 4' magas — 2' 1/2' széles porondos-mészkő fogadmányi-oltár

I • O • M
C • CAEREL¹VS
SABINVS • LEG
AVG • LEG • XIII
ET • FVFIDIA
POLLITTAEIVS
VOTO

„*Jovi Optimo Maximo Cajus Caerellius Sabinus Legatus Augusti Legionis XIII Geminae et Fufidia Pollitta ejus voto.*“ ***)

7. 4' 2" magas — 1' 11" széles porondos-mészkő fogadmányi-oltár.

IVNONI
REGINAEPO
PVLONIAE
DEAEPATRIÆ
C • CAERELLIVS
SABINVS • LEG
AVG LEGXIII
ET • FVFIDIA
POLLITTA • EIVS
VOTO

*) Emberünk aranyváltó — *auri legulus* vagy *legulus aurarius* — nem lehetett, mert ez a foglalkozás nem volt katonai hanem polgári foglalkozás, a mivel aztán a *consularis* melléknév ellenkeznek. De aztán a fentebbi értelmezés esetében a főnév mellől az *aurarius* melléknév vagy *aurarium* jelölő főnév sem maradt volna ki.

**) Hibásan közölte *Neigebaur*, 129, 23; és 145, 146. sz.

***) Hibás pontozással közölték *Bielz*, Transsilvania Nf. I. 106 és 139. l., a „Korunk“, 1861-ki folyamának 195. számában, és *Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen* XXIV. k. 143. l.

„*Iunoni Reginae Populoniae Deae Patriae Cajus Caerellius Sabinus Legatus Augusti Legionis XIII. Geminae et Fufidia Pollitta ejus voto.*“*)

8. 4' magas — 2' széles porondos-mészkő fogadmányi-oltár

MINERVAE
IOVISCONSILII
ORVMPARTICI
PI C • CAERELLIVS
SABINVS • LEG
AVG • LEG XIII
ET • FVFIDIA
POLLITTAEIVS
VOTO

„*Minervae Jovis Consiliorum Participi Cajus Caerellius Sabinus Legatus Augusti Legionis XIII. Geminae et Fufidia Pollitta ejus voto.*“**)

Találták mind hármat 1861-ben a k.-fehérvári vár új kapuerődítvényének készítése alkalmával. Én e feliratokat 1863-ban láttam; hogy azóta hová kerültek — mert már 1864-ben nem láttam azokat K.-Fehérvárt — nem tudhattam meg.

Kis-Kalán.

2' $\frac{1}{2}$ " magas — 9" széles likacsos fehérmészkő (travertin) fogadmányi-oltár.

HERCVL^I
M • IVL
PR^OCLIA
NVS • VE^T
VLS

„*Herculi Marcus Julius Proclianus veteranus votum lubens solvit.*“

Jelenleg Déván Váradi Ádámnál. Találták 1860-ban kis-kaláni a meleg-fürdővel szemben levő domboldalon.

Várhely.

2' 11 $\frac{1}{2}$ " magas — 2' 8" széles szürkés fehér-márvány sírkő kettétörve

D M
LVSIAE • PRISCAE
VIX • AN • XVII ///
VLP • ROMVL ///
CONIVGI ///
MERE /// I
H S ///

*) Hibás pontozással l. *Bielz*, Transsilvania Nf. I. 106. és 138. l., és a „Korunk“ 1861-i foly. 195. sz., és Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen XXIV. k. 142. l.

**) Hasonlóképp u. o.

„*Dis Manibus Lusiae Priscae vixit annis 19? Ulpius Romulus conjugi bene merenti hic sita (est).*“

Találták 1863-ban a vajda-hunyadi vár mellett a Szent-Péter hegyen. Anyagjáról — mely a hátszegvidéki római emlékek anyagjával egyezik e feliratot a várhelyi leletek közé soroztam.*)

Jelenleg Vajda-Hunyadon Benedikty Albertnél.

Vajda-Hunyad.

1. 1' 7" magas — 1' 1" széles veres sienit síremlék töredéke

/// M
 ////////// VITA
 ////////// I.M.A.
 ////////// AE
 //////////

„(Dis) *Manibus* *vita* (vixit annis.) *I m*(ensibus. .fili)ae (.).“

Találták 1863-ban a v.-hunyadi Sz.-Péter hegyen. Jelenleg Vajda-Hunyadon Benedikty Albertnél.

2. 1' 1½" magas — 1' 5" széles veres sienit sírkő töredék

////////////////////
 ////////// NTESPII ///
 ////////// CERVNT
 ////////// IBI.A

„(. pare)ntes pii(ssimi fe)cerunt (. et s)ibi.“

Találták ugyanakkor s ugyanott. Jelenleg az előbbivel egy helyt.

3. 2' magas — 2' 1½" széles veres sienit síremlék töredéke

D
 M.A.A. //////////
 NV/////////
 M/////////
 //////////

„*Dis (Manibus) Marcus A*(.) *nu*(s vixit annis.) *m*(ensibus).“

Ugyanakkor. Ugyanott. E három utóbbi feliratos síremléket egykor hihetőleg a Sz.-Péter hegyen létezett római telepedés romjaiból ásták ki, s alkalmazták a vajda-hunyadi vár kertjében létezett nyaraló diszít-ményéül. **)

*) V. ö. tudósításommal a sz.-péterhegyi leletekről. Az erd. muz. évk. III. 130—131., és u. o. 139—140. l.

**) V. ö. u. a., u. o.

///
//////// VITAVIX
AN·L·VLP·PROVI
NCIALIS·C O N
B M P

„Dis Manibus) *vita vixit annis 50, Ulpus Provincialis conjugi bene merenti posuit*“

Találták 1856-ban. Jelenleg Veczelen Gáspár Petrucznál.

3. 2" 9" magas — 1' 1" széles veres sienit fogadmányi-oltár

I·O·M
M·COC E
I V S
T H E M
V S L M

„*Jovi Optimo Maximo Marcus Coccejus Themo votum solvit lubens merito.*“

Találták 1846-ban. Jelenleg Thuri József kertjében Déván.

4. 1' 6" magas — 10" széles veres sienit fogadmányi-oltár

SILVAN
ODOM
ESTICO
V o T v S o M

„*Silvano Domestico Maximo votum solvit merito*“

A veczeli görög-egyesült egyház czinteremében sirkő gyanánt levén régóta felállítva nem tudhatni mikor találták. Jelenleg az eredélyi muzeum sajátja.

5. 2' 4" magas — 1' széles töredéke egy porondos-mészkö emléknék

//////// AESVI
/////////REG
/////////FABI
/////////V·LEG
/////////MP
/////////XIX
/////////I
/////////

Találták 1860-ban. Jelenleg az erdélyi muzeum sajátja.
Nagyon meglévén e felirat csonkítva, olvasását megkísérteni sem lehet.

6. 1' 6" magas — 8" széles fehér-mészkö fogadmányi-oltár

SILVAN
DOM
SACR

„*Silvano Domestico sacrum.*“

Találták 1850-ben. Jelenleg Déván Spanyol Józsefnél.

7. 2' 5" magas — 10 1/2" széles veres sienit fogadmányi-oltár

C • T • MAZ
AVRE • D
IONISIV
SCVRPSS

„*C. T. Maz? Aurelius Dionisius curio posuit.*“*)

Déván Váradi Ádámnál.

E felirat első sorát értelmezni nem tudom. Hogy e sor nem Aurelius Dionisius előnévéhez tartozik éppen úgy szükségfeletti mondani, mint azt, hogy ez emlék az utolsó sor kifejezése szerint fogadmányi oltár; ebből kifolyólag mivel az istenség neve, melynek az emlék emelve volt róla el sem maradhatott, de félremagyarázhatatlanul az istenség nevét — ép lévén az emlék — más mint az első sor nem tartalmazhatja, s végül tudva lévén, hogy a curio vallási főnök létére leginkább saját kedvencz isteneinek emelt fogadmányi-oltárokat: nem lehetetlen, hogy az első sor valamely ismeretlen-, tán daciai helyi- vagy valamely ázsiai istenség nevét rejti magában.

8. 3' 5" magas — 1' 4 1/2" széles veres sienit fogadmányi-oltár

HERC • INVICT
//RO • SAL • IM//
//SEP • SEVER • P//
////MARC • AV////
//////////

„*Herculi Invicto pro salute Imperatorum L. Septimii Severi Pii Felicis et M. Aurelii Antonini (Caracalla). . .*“***)

U. o.

9. 1' 3" magas — 9" széles veres sienit fogadmányi-oltár

/// IAE • EERN //
// ANCTISSIMEIS
STILIA • BASSA
FIL • PERGAMIA
NI • PRAF • EQ
V • S • L • M

„*(D) ianae Etern[ae S]antissime Issatilia Bassa filia Pergamiani praefecti equitum votum solvit lubens merito.*“ ***)

U. o.

Hogy a veczeli állótáborban egykor a *cohors II. Flavia Commagenorum* állomá-

*) Hibásan közlötte *Neigebaur*, 56., 27. sz.

**) Hibásan közlötte *Neigebaur*, 56., 25. sz.

***) Hibásan közlötte *Neigebaur*, 56., 26. sz.

szózt kimutattam több felirat nyomán *); hogy az *Ala I. Hispanorum Campagonum* is Veczelen feküdt bebizonyítható két veczeli — de jelenleg Déván levő feliratból **); ebből kifolyólag Pergamianus kétséggkívül nem a *gyalog* II-dik commagenus segédosztály, hanem a *lovas* I. spanyol auxiliaris ala paranacsnoke volt, félre nem lehetvén az *Equitum* kifejezést magyarázni.

10. 2' magas — 7" széles töredéke egy veres sienitből faragott fogadományi-oltárnak.

//////
 ////////// O
 ////////// NIC
 ////////// I AVS
 ////////// M . AM
 ////////// VLS

„ o nico ianus M arcus Aum. i
 votum libens solvit. ***)

U. o.

11. 7' 3" hosszú — 2' 2½" magas — 3' 1½" széles veres sienit sarcophag homlokfelirata

C . VAL . ● VRSVS .
 VIX . AN . XX . C . VAL .
 ANTESTIVSVET
 EX . DEC . FILIOFEC T

„Cajus Valerius Ursus vixit annis 20, Cajus Valerius Antestius veteranus ex decurione filio fecit.“ ****)

U. o.

12. 1' 5" magas — 7" széles veres sienit fogadományi-oltár

DIANE
 SANCTÆ
 POTENTIS
 MÆ . M .
 V . S .

„Diane Sanctae Potentissimae Marcus? votum solvit.“ ****)

U. o.

13. 1' 8" magas — 8½" széles porondos-mészkő fogadományi-oltár

*) L. Az erd. muz. egyk. II. 132—133. l.

**) L. *Neigebaur*, 67, 3; és 55, 18 sz. V. ö. Diplomi militari degl'imperatori Traiano ed Autonino Pio, különnyomat 17 l.

***) Hibásan közlőtte *Neigebaur*, 55, 30 sz.

****) Hibásan közlőtte *Neigebaur*, 55, 20 sz.

*****) Hibásan közlőtte *Neigebaur*, 56, 29 sz.

SIL • DOM
CALVI
LVSIMA
VSL

„*Silvano Domestico Calvilus immunis votum solvit lubens* (vagy metszési hibát feltételezve: *Calvilus libens merito votum solvit laetus.*) *)

14. 5" magas — 4 ⁵/₄" széles fehérmárvány dombormű töredéken

VS
DEÆ • NEM ////

„*Votum solvit Deae Nemesi.* . . . “.

Találták 1845-ben. Jelenleg az erdélyi muzeumban.

Nagy-Apold

1. 26 m. széles — 0. 42 m. magas töredéke egy mészkőből faragott síremléknek

//////////
EG • XIII • G • VALXX • P • C • C •
E • F • H • S • ///

„ *Legionis XIII Geminae vixit annis 70 ponendum curaverunt*
et fil[ius] vagy filia hic situs est.“

Találták 1864-ben. Jelenleg Szebenben a báró Bruckenthal-féle gyűjteményben.

2. 0. 73 m. széles — 0. 47 m. magas , és 0. 89 m. széles — 0. 66. m. magas töredékei egy mészkő-síremléknek

D ////
MOCIO • BOV ///////////////
HOC // ISSVS ///////////////
VEAIXAN ///////////////
CALP ///////////////
//////// NIAMOC • V •
// LIA • KVTILIA • VIAN • XV •
// NIVS // I L I //////////////

„*Dis (Manibus) Mocio Bov hoc missus? veteranus a (lac?) vixit annis*
. Calpurnius nia Mocia, Va lia Lutilia vixit annis 25
nus filius“

Találták u. a. U. o.

*) Hírbán közölte *Neugebauer*, 56, 28 s tán 33, 74 sz.

E n l a k a.

1. 0. 87 m. magas — 0. 39 m. széles trachyt fogadmányi-oltár kettétörve

/// ANAEVG
 /// ACR
 /// NIVSAN
 NIA // VSDOM
 TIPASAPRAEF
 COHHHHISP
 V • S • L • M •

„[Di]anae Augustae [S]acrum [An]nius Annianus domo Tipasa praefectus Cohors I I I I Hispanorum votum solvit lubens merito.“

Találták 1860-ban. Jelenleg az erdélyi muzeumban.

E felirat eddig még első és egyetlen bizonyíték arra nézve, hogy a Cohors I I I I Hispanorum Daciában állomásozott. Egyébiránt Erdélyben a spanyol auxiliarisok több hadosztályának nyomát találjuk fel, mint Szebesvártt, Kolozsvártt stb.

Tipasa, a honnan való volt e gyalog segédosztály parancsnoka, Mauritania Caesariensisben — a mai Algirban — feküdt. *)

2. 0. 27 m. magas — 0. 34 m. széles töredéke egy trachyt emléktáblának

/////////
 ////////// NICI • PA //////////
 ////////// NERVA //////////
 ////////// VERO //////////

[„Imp. Caes. Divi Antonini Pii filio, Divi Hadriani nepoti, Divi Traiani Germa]nici Pa[rthici pronepoti, Divi] Merva[e abnepoti Marco Aelio Aurelio] Vero stb.“

Találták 1860-ban. Jelenleg az erdélyi muzeumban.

A l - G y ó g y.

1. 1. 33 m. magas — 0. 94 m. széles fehérmárvány síremlék

D M
 CINGENV
 VIVS • ATTIO
 // IX • ANNIS
 XV/////////GE
 NVV //// • MAR
 ////////// FILIO
 ////////// MO

*) L. Forbiger, Handbuch der alten Geographie. Leipzig, 1844. II, 877. l.

„*Dis Manibus Cajus Ingenuvius Attio [v]ixit annis 15, [. . . . In]genuv[ius] Mar*
[. . . .] filio [pientissi]mo.“*)

Al-Gyógyon az ev. reformatusok temploma melletti régi kerek torony előtt.

2. 0. 90. m. magas — 0. 82 m. széles mészkőből faragott síremlék alsó része

/////////
 IN / V • POS • CO
 NIVX • E • FIL • I •
 PATRI • S V • M •
 H • R • E • E
 SEVERIAN /////
 VIX • AN • LX /////
 CONIVXEIV /////
 .

„ inius, posuit conjux et filius Julius [vagy filia Julia **) patri suo
monumentum hic situs est, et Severianus vixit annis 60 conjux ejus“ ***)

Al-Gyógyon gróf Kún Kocsárdnál.

Tartalmaz tehát jelen közleményem 25 új —, 19 az eredetiekről kijavított —,
 összesen 44 feliratot.

*) Hibásan közlötö *Neigebaur*, 107, 9 sz.

**) Legtévésbbé *filius illius*

***) Hibásan közlötö *Neigebaur*, 106. 8. sz.